

Polochová, Markéta

Kdo je tady divák?

Theatralia. 2011, vol. 14, iss. 2, pp. 237-243

ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/115960>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

průsvitných zrcadel, ve kterých se efektně odrážejí pokrytecké tváře zaměstnanců firmy, kteří jedou na horskou chatu za účelem team-buildingu. Jednoduchost a banalita se ovšem promítá také do textové stránky, jejíž redukce a úpravy komedii snižují na modelovou konverzačku, jejímž účelem je mnohdy pouze pobavení. V jistých ohledech nevyhází o nic lépe slovenský *Ksicht*, který v sobě sice skrývá témata kritiky pokrytectví založeného na přehnaném důrazu na vnější podobu člověka či stírání lidské individuality s úmyslem zalíbit se okolí, nicméně některé zvolené inscenační principy (nadsázka, parodie) vedou pouze k cílenému pobavení diváka bez hlubšího smyslu.

Off-program festivalu jako již každoročně zahrnoval koncerty (*Big band Holešov, Prázdné obaly* aj.; plánované vystoupení kapely *Vítrholc* se neuskutečnilo pro špatné počasí) a také výraznou linii pohádek pro děti: *Malá čarodějnice, O smutnom Kráľovi* a jiné. Zlínské divadlo představilo své dvě inscenace z komorních prostor Studia Z (*Komunismus*) a Dílny 9472 (*Souborné dílo Williama Shakespeara ve 120 minutách*). V rámci festivalu se uskutečnily také dvě diskuse: první na téma „Co je současná dramatika?“, ve které Martina Černá z Divadelního ústavu představila činnost Centra současné dramatiky, a druhá „Jak učit kritiku kritizovat?“, v níž se divadelní teoretikové i praktici bavili nad stavem současné psané kritiky a možnostmi její výuky.

Letošní ročník byl ochuzen téměř o třetinu svého obvyklého rozsahu, přesto jej navštívil téměř stejný počet diváků jako loni (zhruba 4800). Snad i toto číslo, kromě interních rozprav divadelních kritiků a tvůrců, je důkazem, že jeho existence má smysl. V příštím ročníku je potřeba zajistit dopředu dostatečné finanční zázemí, aby nepozbyl svou výhradní specifčnost v prezentaci slovenské tvorby a nezařadil se do stínu svých větších „bratrů“ Divadelní Flory a Divadelního světa.

Markéta Polochová / Kdo je tady divák?

Následující řádky vznikají jako jakési post skriptum k pojednání o letošním Divadelním světě pro studentský SaD,¹ soustředěnému a priori na jeho dramaturgickou (zejména shakespeareovskou) rovinu se dvěma implicitními recenzemi. Vše ostatní – tedy celkový obraz, který si festivalový návštěvník z osmidenního maratona

1 Základy shakespearovské dramaturgie v Brně – dostupné na webové stránce: <http://www.svetadivadlo.cz/cz/s-sad-3-2011/polochova-zaklady>.

nu mohl odnést – tak bylo ponecháno stranou. Na rozdíl od recenzi formy dramaturgického hodnocení bude předkládaná glosa zaměřena především na nešvary, které druhý ročník festivalu provázely. Lapidárně řečeno následuje tak trochu vše, co vám na letošním festivalu vadilo a cítíte potřebu to sepsat..., přičemž leitmotivem předkládané úvahy se samovolně stává festivalové obecnstvo.

O podniku s názvem Divadelní svět se nepíše snadno, tedy kriticky, věcně, bez emocí – vždyť budí v řadách místních divadelníků i teatrologů vášně a vyvolává prudké debaty. Snad jedině, na čem se všichni shodnou/shodneme, je fakt, že Brno nějaký ten divadelní festival potřebovalo. Donedávna bylo ve své kategorii jediným městem, které podobnou akcí nedisponovalo, respektive ta dosavadní byla rozdrobena do několika dílčích.² Ty ale nenabízely několika-denní přehlídku sezónní tvorby místních divadel jako Ost-ra-var ani výběr současných domácích i zahraničních divadelních trháků jako plzeňské Divadlo (či podobně profilovaný festival v Nitře). Přitom právě s Ostravou je Brno srovnatelné co do velikos-

ti i počtu stálých (dotovaných) scén a podobná „přehledovka“ pro nemístní publikum by – jako se to každoročně znamenitě daří právě Ostravě – do Brna pravděpodobně přilákala početnou diváckou obec.

Situace se však loňského roku změnila, Brno se vydalo cestou plzeňskou a v roce 2010 spatřil světlo světa pilotní ročník festivalu Divadelní svět. Okázalá akce byla zasvěcena Václavu Havlovi, jenž se stal jejím, na festivalu přímo účastným, patronem; vlastní festivalový program pak nabídl přehlídku inscenací jeho her rozličných formátů a provedení.

Záštitu nad druhým ročníkem pak byla svěřena matadorovi světového divadla a postrachu všech divadelních prostor v jedné osobě Peteru Brookovi. Ústřední propagační „tvář“ festivalu byla proto pro letošní – shakespearovsky laděný – ročník zvolena hamletovská (konkrétněji yorickovská) leb vkusně dozdobená tu slamáčkem, tam cylindrem a onde sugegasou, což evokovalo avizovanou „diverzitu kultur“,³ ale upřímně, zcela vážně a trochu jízlivě: jak sdělný může být černý plakát s lebkou⁴ pro běžného diváka, tedy člověka, který neusíná s jednosvazkovým Shakespearem pod hlavou, přikryt akademickými dějinami?

Faktem je, že bílé lebky na černém pozadí zaplavily Brno (minimál-

2 Encounter/Setkání a Redfest zůstaly zachovány. Původní dílčí přehlídky jednotlivých divadel, tedy Trialog Národního divadla Brno, Festival žánrů HaDivadla, Divadlo v pohybu organizace CED, Dokořán pro hudební divadlo Městského divadla Brno a Festival radosti Loutkového divadla Rádost byly do festivalu začleněny, dále byla integrována i Noc kejklířů a Slavnost masek, které rámuji jeho průběh (první zmíněná akce jej otevírá, druhá uzavírá).

3 „Shakespeare a diverzita kultur“, tak znělo oficiální podtitulní motto festivalu.

4 Doplňný o Hamletovu repliku „Být připraven, toť vše“ podobně sdělnosti.

ně jeho centrum) a zdatně jim sekundovala i oplakávaná tramvaj, jež město brázdila. Otázkou však zůstává, nakolik může být tento typ propagace masověji sdělný a tedy i účinný. Jakýkoli pokus o reklamní zviditelnění pak postrádaly ústřední festivalové inscenace, a to především *Magická flétna* v režii Petera Brooka. Bylo by bláhové namlouvat si, že – na rozdíl od Václava Havla – říká osobnost Petera Brooka něco i běžné divácké mase. Zaráží ale, že organizátoři jako by zcela rezignovali na případnou propagaci obou pohostinských inscenací, neboť i řadovému obecenstvu by se dalo pravděpodobně nicneříkající jméno Brook jednoduše lépe „prodat“. Obě reprízy *Magické flétny* pak byly zcela přeplněny snad všemi, kteří mají v republice co do činění s divadlem, a nutno podotknout, že k setkání herců z ostravské Arény s dramaturgem Městského divadla Zlín rozhodně v Brně nedochází obden. Jen jsme tu opět nepřekročili hranice uzavřeného divadelního světa směrem k běžnému divákovi.

Z divadelních festivalů konaných v České republice se Divadelní svět pyšní zdaleka nejvyšším rozpočtem (výší dotace ho převyšují pouze Letní shakespearovské slavnosti, jejichž délka i provoz jsou však s ani ne desetidenním festivalem nesouměřitelné). Letos jeho financování doprovázela a zmedializovala kauza, když se Divadelní svět stal jedním ze tří podniků, jež byly navzdory řádným dolo-

ručením komise⁵ při udělování dotací na divadelní počiny upřednostněny coby akce prioritní samotným ministrem kultury Besserem.⁶ Je to téměř hříšná myšlenka, ale možná by Divadelnímu světu paradoxně prospěla dotace o kapánek menší⁷ – dostatečná pro udržení festivalu, jehož organizátoři by ale chtěli nechtěli věnovat více pozornosti a energie základnímu stavebnímu prvku všech festivalových akcí: divákovi. Neboť jakási okázalá nepotřeba shánění obecenstva je z festivalu cítit na hony a – řečeno s trochou nadsázky – tvůrci jako by svým postojem divákům vzkazovali: „My festival děláme, tady ho máte: chcete-li, přijďte, pokud ne, (nám to) nevadí.“

Kámen úrazu tak tkví ve faktu, který je po mém soudu vůbec největším dluhem a dokud nebude splacen, nelze o festivalu v pravém slova smyslu mluvit – a tím je naprostá absence mimobrněnských (oborových) studentů. Ostrava, Plzeň, Zlín, Nitra... všude tam tvoří diváčkou základnu pestrá směsice studentů uměleckých i teore-

5 Srov. <http://life.ihned.cz/c1-50400120-dokument-dopis-predsedyne-divadelni-komise-ministru-kultury-jirimu-besserovi>.

6 K reakci ministra kultury Jiřího Bessera na otevřený dopis srov.

<http://www.mkcr.cz/cz/zpravodajstvi/zpravy/otevreny-dopis-ministra-kultury-jiriho-bessera-divadelni-komisi-pro-udelovani-grantu-83453/tmplid-228>.

7 Vzhledem k diskutovaným možným škrtnům v rozpočtech divadel bych chtěla dodat, že je zde opravdu myšlen pouze festival a nikoli brněnský divadelní provoz jako takový.

tických divadelních oborů doplněných o pedagogy, kritiky ad. Lze namítnout, že všechna tato města postrádají vlastní katedru či školu teatrologického zaměření, a tak je logické, že studenti musejí dojet, to však není omluvou ani důvodem, proč by Brno mělo soustavně hřešit na to, že divadelní vědci zdatně sekundováni „jamáky“ mu publikum samovolně vytvoří. Přitom festival se řadí mezi tzv. „student-friendly“, když na všechna představení platila pro oborové studenty jednotná snížená cena 30 Kč, na vybrané produkce měli po předložení divadelní kartičky vstup zcela zdarma.

Až nepříjemně často si letos člověk připadal jako na osmidenní slavnosti brněnských divadelních škol (a divadelníků). Festival Divadelní svět svým způsobem dostal svému jménu a stal se vpravdě (brněnským) divadelním světem, jehož „obyvatelé“ se několik dní jako jindy pravidelně potkávali v divadlech i přilehlých divadelních klubech – pouze s tím rozdílem, že k setkáním docházelo oproti celoročnímu provozu frekventovaněji (několikrát denně) a především koncentrovaněji (když počet lidí spjatých s divadlem na metr čtvereční se rovnal počtu lidí do tohoto metru poskládaných, takže pro ostatní v něm nebylo místo... a téměř žádní ostatní vlastně nebyli).

Je potřeba zdůraznit, že letošní ročník zasvěcený Peteru Brookovi byl dramaturgicky daleko propracovanější a citlivěji promyšlený než ten první, havlovský, a shakespearovská li-

nie, jež se celým festivalem vinula, nabídla pestrou žánrovou, tematickou i národnostní přehlídku shakespearovských inscenací. Pomineme-li ale jasnou volbu v podobě brookovských inscenací a bohatou shakespearovskou linii (u níž lze vždy snadno namítnout, že volba mohla padnout na jiné, vhodnější inscenace), jeví se celkový dramaturgický klíč stále poněkud zamlženě. Patrná je snaha o pestrost – národnostní, kulturní, žánrovou. České inscenace byly zhusta doplněny zahraničními, ztělesnění diverzity kultur bezpochyby představovala Brookova *Magická flétna* v podání multinárodnostního Théâtre des Bouffes du Nord. Žánrově variovaly inscenace od těch klasicky pojatých, „kukátkových“ (namátkou *Coriolanus* Slovenského národního divadla) přes komornější (*Rosencrantz a Guildenstern jsou mrtvi* divadla Kašpar, *Romeo a Julie* od Bezručů) až po pohybové divadlo (*Queen Lear*) či site-specific (*Spartacus* Théâtre La Licorn v Denisových sadech). V rámci off programu vystoupila po dva večery i Vosto5, která elegantně poukázala na další zřetelný nešvar, a to chyby a nesrovnalosti, jimiž se hemžil festivalový program. Její představitelé tak do úvodu umně vkomponovali upozornění, že představení bude mít dvojnásobnou délku oproti té avizované.⁸

8 Fakt, že část plakátů nesla podtitul „divezita kultur“, se dá přejít coby nešťastný (pravda výmluvný) lapsus.

Na první pohled zřejmý byl posun v utváření programu. Zatímco první ročník nabídl nadměrné množství produkcí (začátky bezmála všech hlavních dnů spadaly do brzkého dopoledne, tedy na desátou, nejpozději jedenáctou hodinu), jevil se letošní program střízlivěji, šetrněji a systematictější. Na promítání záznamů Brookových filmů či inscenací navázaly v odpoledních hodinách jednotlivé produkce, jejichž počet mírně přesahoval deset denně. Za zamyšlení by však přesto stálo vlastní uspořádání programového fermanu, konkrétně dolažení návaznosti jednotlivých představení. Zatímco na přechod mezi hudební a činoherní scénou Městského divadla Brno (které jsou od sebe, jak známo, vzdáleny cca 40 metrů) měli diváci pohodlných deset minut, na přesun z Loutkového divadla Radost do Městského divadla Brno (dvanáct minut chůzí,⁹ o něco méně poklusem) nebyla ponechána ani minuta, potažmo byli diváci deset minut v mínusu. Jinými slovy, na představení *Rosencrantz a Guildenstern jsou mrtvi*, které končilo v Polárce v 18.10, „navazoval“ *Sen noci svatojánské* v podání Teatr Polski Wrocław v MDB v 18.00 a jedinou možností (navíc za předpokladu, že se začátek druhého jmenovaného zpozdí) bylo se do MDB z Radosti teleportovat.¹⁰ Zdánlivě plynulý

tok představení na druhý pohled znesnadňoval přechod z jedné scény na druhou. Není možné a ani nutné vidět vše – je jen škoda divákům znesnadňovat možnost výběru a nutit je volit i v momentech, kdy se nekryjí celá představení, pouze začátek stihnout nelze.

Oproti loňskému prvnímu ročníku se výrazně snížil podíl malých, nezávislých divadel a festival jako by tak rezignoval na poskytnutí platformy menším brněnským souborům. Tento fakt souvisí s jeho neustále lehce rozpačitým vyprofilováním – Divadelní svět jako by se na jedné straně otevřeně pokoušel představit divadla místní (letos především ta „velká“)¹¹ a na straně druhé otevřel dveře co nejvíce produkcím mimobrněnským i mimorepublikovým. Minimálně v letošním ročníku se brněnské produkce zdály takřka zbytné, neboť vysoce podnavštěvené. Není se čemu divit, festivalový program je časově i energeticky náročný, a tak možnost oddechu je mnohokrát lákavější než návštěva představení, které mohou domácí zhlédnout kdykoli jindy. Symptomatický se v tomto ohledu jeví příklad Mikuláškovy *Korespondence V+W* v divadle Reduta, neboť jindy dlouho dopředu zcela vyproda-

9 Srov. <http://maps.google.com/>.

10 Nutno kvitovat, že divadelní personál všech divadelních domů chápavě toleroval pozdně příchod a ochotně je za svitu baterky vpouštěl do sálu.

11 Stále scény tu zastupovalo např. Národní divadlo Brno derniérou *Richarda III*, Městské divadlo Brno představilo činoherní (*Jméno růže*) i muzikálovou scénu (*Chicago*), Husa na provázku uvedla v rámci festivalu kromě *Maestra a Markétky* i *Kde Shakespear můj?*

ná inscenace skýtala při festivalovém uvedení dostatek volných míst.¹²

Tady se nabízí k úvaze poslední bod, a to je čas konání festivalu, jenž se zdá více než diskutabilní. Důvod k této volbě je nasnadě, neboť na přelom května a června nespadá žádná další akce podobného ražení, čímž se sníží možná kolize i zmírní konkurenční boj. Tento typ úvahy však zcela nekoresponduje s nevýraznou snahou o získání obecenstva (o boji o diváka tu snad ani nemůže být řeč). V období pozvolna nastupujícího léta se Brno pomalu, ale jistě vylidňuje, odliv se týká především studentů a probíhajícího zkouškového období, které je jednak místně neváže a jednak zaměstnává. Rapidně se blíží také konec divadelní sezóny a je všeobecně známo, že nejen z důvodu pěkného počasí (které by jinak bylo pro festival jako dělané) zájem o návštěvu divadla zřetelně klesá. To vše pospolu nevytváří pro konání osmidenní opulentní divadelní slavnosti nejlepší podmínky. Není snadné festival umístit vhodně, jen by stálo za úvahu, zda se přeci nenabízí termín příhodnější.

Lze jistě a právoplatně namítnout, že festival je oproti jiným akcím podobného ražení v plenkách, jenže to, co bylo při prvním ročníku mlčky přehlíženo či – byť nahlas komentováno – velkoryse tolerováno, začalo při tom druhém poněkud vadit. V ně-

kolika oblastech došlo k výraznému zlepšení: infrastruktura byla méně zákeřná, takže najít místo konání produkci nepředstavovalo výrazný problém,¹³ zřehlednila a pročistila se festivalová dramaturgie, na zkoušku také přibyl po vzoru podobných podniků zpravodaj. I přesto by ještě radikálnější projasnění dramaturgického směřování Divadelnímu světu prospělo – jde jednoduše o to, zda jej profilovat více jako místní přehlídku a dát tak podobně jako při prvním ročníku vedle stálých scén možnost prezentace i mnohým malým, neziskovým brněnským divadlům, či zda se více zaměřit na import mimobrněnské divadelní produkce místnímu obecenstvu (aniž by se obě varianty vylučovaly, jen by jedna měla hrát čitelný prim). S tím pak komplementárně souvisí i druhý nastolený problém. Zatímco v prvním případě by se cílovou skupinou stali spíše mimobrněnská diváci, druhá varianta počítá s kombinací a prolutím obou táborů. Obě varianty pak předpokládají, že se vedle zajištění vlastní existence festivalu do popředí zájmu dostane i jeho realizace a průběh a tedy tolik skloňovaný zájem o publikum.

Nabízený pohled se snaží zdůraznit a poukázat především na ty aspekty, které, zdá se, zatím při organizaci a přípravě drhnou. Brno má svůj festival, který by se měl pomalu, ale jis-

12 Inscenace byla s výrazně pozitivním ohlaselem prezentována na letošním ročníku plzeňského Divadla.

13 Pro zcela odlišnou situaci Divadelního světa 2010 srov. Mikulová, Iva. Chtít objevit divadelní svět a doplout... (Divadelní svět Brno 2010. *Theatralia*, roč. 13, 2010, č. 2, s. 147–149.)

tě začít zbavovat nálepky „divadelní Brno sobě“ a pokusit se dostat svému jménu. Má k dispozici potřebné dotace korunované velevstícnou podporou samotného ministra kultury Bessera, dostatečné zázemí v divadelních i mimodivadelních prostorech a především patřičnou potenciální diváckou základnu (byť bychom za základ vedle zmíněných studentů a divadelníků považovali věrnou diváckou obec každého jednotlivého divadla a zůstali tedy v místních intencích), která by na včasný a dostatečný podnět jistě reagovala. To ale, jak vyplývá z proběhnuvších dvou ročníků, na úspěšný či vydařený festival samo o sobě nestačí...

Barbora Schnelle / Současná hra na sou- časném divadle (Symposium DRAMplan při Pražském Quadriennale)

V rámci letošního Pražského Quadriennale se ve dnech 16.–17. června konalo mezinárodní symposium o podmínkách vzniku a inscenování současné dramatiky s názvem DRAMplan 2011. Čeští a mezinárod-

ní hosté z různých oblastí divadelní tvorby se sešli, aby diskutovali o stavu současné dramatiky a způsobu jejího prosazování v různých typech divadla a divadelních kultur.

Symposium zorganizoval Institut umění – Divadelní ústav ve spolupráci s Centrem současné dramatiky, institucí, která se v poslední době významně zasazuje o vytváření vstřícného prostředí vůči novým hrám. Ve spolupráci s Divadlem Letí, nezávislým divadlem dramaturgicky odvázně orientovaným na inscenování výhradně současných her, iniciuje Centrum současné dramatiky v rámci svých rezidenčních programů vznik nových her a přímou spolupráci divadelních autorů s inscenátory jejich textů. Cílem symposia bylo navzájem se informovat o podmínkách inscenování nové dramatiky a propojit jednotlivé aktivity na mezinárodní úrovni.

V zahajovací den symposia se v pódiové diskuzi představili nejprve zahraniční hosté. James Gerard Bradley, bývalý dlouholetý dramaturg londýnského Národního divadla, hovořil o potížích zavádět nové a „nevyzkoušené“ autory v rámci tradiční divadelní instituce. V jeho sáhodlouhém výčtu aktuálních her, které se mu podařilo prosadit do repertoáru Národního divadla, příznačně zcela chyběli autoři z menších jazykových oblastí a „východní Evropy“. Mnohem otevřenější přístup v Londýně prosazuje Royal Court Theatre, jehož dramaturg Christopher Campbell se rovněž pražské diskuze účastnil. Toto diva-